

ISSN (Print): 2304–5809
ISSN (Online): 2313–2167

Науковий журнал
«МОЛОДИЙ ВЧЕНИЙ»

№ 8 (72) серпень 2019 р.

Редакційна колегія журналу

Сільськогосподарські науки

Базалій В.В. – д-р с.-г. наук
Балашова Г.С. – д-р с.-г. наук
Клименко М.О. – д-р с.-г. наук
Коковіхін С.В. – д-р с.-г. наук
Лавриненко Ю.О. – д-р с.-г. наук
Писаренко П.В. – д-р с.-г. наук

Історичні науки

Змерзлий Б.В. – д-р іст. наук

Юридичні науки

Бернацька Н.І. – д-р юрид. наук
Стратонов В.М. – д-р юрид. наук

Політичні науки

Наумкіна С.М. – д-р політ. наук
Яковлев Д.В. – д-р політ. наук

Педагогічні науки

Козяр М.М. – д-р пед. наук
Рідей Н.М. – д-р пед. наук
Федяєва В.А. – д-р пед. наук
Шерман М.І. – д-р пед. наук
Шипота Г.Є. – канд. пед. наук

Філологічні науки

Шепель Ю.О. – д-р філол. наук

Філософські науки

Лебедева Н.А. – д-р філос. в галузі культурології

Технічні науки

Гриценко Д.С. – канд. техн. наук
Дідур В.А. – д-р техн. наук
Шайко-Шайковський О.Г. – д-р техн. наук

Економічні науки

Іртищева І.О. – д-р екон. наук
Козловський С.В. – д-р екон. наук
Шапошников К.С. – д-р екон. наук

Медичні науки

Нетюхайло А.Г. – д-р мед. наук
Пекліна Г.П. – д-р мед. наук

Ветеринарні науки

Морозенко Д.В. – д-р вет. наук

Мистецтвознавство

Романенкова Ю.В. – д-р мистецт.

Психологічні науки

Шаванов С.В. – канд. псих. наук

Соціологічні науки

Шапошникова І.В. – д-р соц. наук

Міжнародна наукова рада

Adam Wrobel – Doktor, Associate Professor (Poland)
Arkadiusz Adamczyk – Professor, Dr hab. in Humanities (Poland)
Giorgi Kvinikadze – PhD in Geography, Associate Professor (Georgia)
Inessa Sytnik – Professor, dr hab. in Economics (Poland)
Janusz Wielki – Professor, dr hab. in Economics, Engineer (Poland)
Javad Khamisabadi – Professor, PhD in Industrial management (Iran)
Michal Sojka – Doctor in Engineer (Poland)
Stanislaw Kunikowski – Associate Professor, Dr hab. (Poland)
Wioletta Wojciechowska – Doctor of Medical Sciences (Poland)
Вікторова Інна Анатоліївна – доктор медичних наук (Росія)
Глуценко Олеся Анатоліївна – доктор філологічних наук (Росія)
Дмитрієв Олександр Миколайович – кандидат історичних наук (Росія)
Марусенко Ірина Михайлівна – доктор медичних наук (Росія)
Швецова Вікторія Михайлівна – кандидат філологічних наук (Росія)
Яригіна Ірина Зотовна – доктор економічних наук (Росія)

Повний бібліографічний опис всіх статей журналу представлено у:
Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського,
Науковій електронній бібліотеці Elibrary.ru

Журнал включено до міжнародних каталогів наукових видань і наукометричних баз:
GoogleScholar, CiteFactor, Research Bible, Index Copernicus.

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації – серія КВ № 18987-7777Р від 05.06.2012 р.,
видане Державною реєстраційною службою України.

ЗМІСТ**БІОЛОГІЧНІ НАУКИ**

- Крайнюков О.М., Каплун О.В.**
Оцінка впливу металургійного підприємства на стан компонентів природного середовища 141

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

- Безвесільна О.М., Петренко О.В., Ільченко М.В.**
Дослідження можливості підвищення рівномірності вихідної характеристики тахометра.....149
- Согор А.Р., Согор М.А.**
Про вплив еліпсоїдальних поправок на визначення аномалій сили ваги.....153

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

- Григорук Н.А.**
Внутрішньо політична ситуація в Російській імперії в роки правління Павла I.....157
- Скрипниченко Ю.Ф.**
Жінки-остарбайтери з Харківщини на примусових роботах в Третьому райку.....163

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

- Авер'янова Н.М., Воропаєва Т.С.**
Стратегія «розумної сили» в контексті припинення збройного конфлікту в Україні...167
- Габрієлян А.А.**
Концепція «духовності суспільства» Еріха Фромма як альтернатива соціальній деструктивності...172
- Малімон В.І.**
Самотність людини в сучасному інформаційному суспільстві.....178
- Поліщук Р.М.**
Феномен спорту у дослідженні Г. Плеснера.....183

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

- Филиппова О.Н.**
Творчество Л.С. Бакста (1866-1924) – многогранного художника.....188
- Кутняк І.М., Околович І.М.**
Українська музична культура в мистецько-освітньому просторі ХХ–ХХІ ст.....198
- Ryzhianova Nataliia, Kutsenko Serhii, Oratskyi Ihor**
Research of the influence of church educational institutions on the process of forming the specificity of song performance in Central Ukraine.....202
- Хухра Л.С.**
Modern jazz dance та contemporary dance, генезис та розвиток в Україні.....205

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

- Шевцова І.М.**
Закономірності впливу соціального хореографічного мистецтва на побутову свідомість як елемент заснування нової соціокультурної системи в Україні.....210

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

- Харченко А.С.**
Психологічні особливості саморегуляції сучасних підлітків.....214
- Ярослав А.О.**
Розвиток конфліктологічної компетентності у студентів педагогічних спеціальностей: теоретико-методологічний аналіз проблеми.....218

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

- Величко І.Г.**
Дієвість проблемно-пошукового методу при викладанні іноземної мови у ВНЗ освіти України: його проблематика, актуальність та перспективність224
- Вихор В.Г.**
Застосування окремих технологій розвитку критичного мислення студентів на заняттях з ділової української мови та культури мовлення.....228
- Жабенко О.В.**
Професійний розвиток науково-педагогічних працівників університетів України: особливості організації оцінювання.....234
- Кисла О.Ф., Ландар Т.О.**
Реалізація ідей Нової української школи шляхом взаємодії школи та родини.....241
- Костюк Л.Б., Муляр Н.М.**
Формування соціальної ідентичності та соціальної компетентності учнів початкової школи.....245
- Новик І.М., Ахалая Н.А.**
Особливості розвитку почуття доброти у дітей старшого дошкільного віку.....250
- Сухомлин О.А.**
Формування цифрової компетентності у студентів філологічних спеціальностей як психологічно-педагогічна проблема.....255
- Шульженко О.С.**
Ефективність використання засобу арт-педагогіки в закладах вищої освіти.....260

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

- Грабовська Н.А.**
Специфіка сучасної жіночої прози264
- Івасюта М.І.**
Словесні образи-символи в поетичних творах Михайла Івасюка.....268
- Манько Р.М., Зубар Л.О.**
Особливості синтаксичної організації польських поетичних текстів періодів романтизму та бароко.....273
- Посохова А.В.**
Експлікація похідних концептів першого рівня DEFICIENCIES, INNOVATIONS, AIRLINES головного концепту AIRPORT в романі А. Хейлі «Аеропорт».....276
- Юровських К.А.**
Статусно-рольові характеристики комунікативної ситуації непорозуміння.....280

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

**Грабовський Г.В., Опарій А.О.,
Кузнецов Р.В.**

Особливості експертного дослідження
слідів знарядь злочину.....285

Дікевич К.Г.

Судово-експертна профілактика
як вид профілактики злочинності..... 291

Шитова Л.В., Собакарь Є.М.

Актуальні питання судової товарознавчої
експертизи: дефекти товарів та їх вплив
на визначення вартості.....295

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Вакулєнко О.О., Файчук О.М., Файчук О.В.

Управління виробництвом як фактор
підвищення економічної ефективності
експорту зерна підприємством..... 300

Ільїч Л.М.

Професійна орієнтація населення в умовах
глобалізаційних процесів на ринку праці.....304

Кугученко Yevheniia

Does foreign investment contribute
to national wealth and sustainable
economic development?.....310

Климчук А.О.

Основні проблеми активізації
трудової діяльності персоналу
на сучасних промислових підприємствах.....318

Коцкулич Т.Я., Податайко В.В.

Аналіз доцільності переходу
на аутсорсинг бухгалтерських послуг
на основі релевантної інформації..... 323

Оксенюк К.І.

Систематизація класифікаційних ознак
підприємницького ризику.....328

Погосян А.О.

Взаємозв'язок показників соціальної
напруженості та регіонального розвитку.....331

Помінчук С.Г.

Професійна орієнтація
в системі впровадження
дуальної форми здобуття освіти..... 339

CONTENTS**BIOLOGICAL SCIENCES**

- Krainiukov Oleksii, Kaplun Elena**
Assessment of the impact
of a metallurgical enterprise
on the condition of natural
environment components.....141

ENGINEERING SCIENCES

- Bezvesilna Olena, Petrenko Oleksii,
Ilchenko Mykola**
Research of possibility of increase of evenness
of output description of tachometer.....149
- Sohor Andrii, Sohor Markiiian**
On the influence of ellipsoidal corrections
on the determination of anomalies of gravity.....153

HISTORICAL SCIENCES

- Hryhoruk Nataliia**
Internal political situation in the Russian
Empire in the years of Pavel I management.....157
- Skrpnychenko Yuri**
Women-ostarbayers from Kharkivivshyni
in primusive works in Third Rake.....163

PHILOSOPHICAL SCIENCES

- Averianova Nina, Voropayeva Tetiana**
Strategy of «Smart power» in the context
overcoming the armed conflict in Ukraine.....167
- Habriielian Andrii**
Erich Fromm's concept of «the spirituality
of society» as an alternative
to social destructivity.....172
- Malimon Vitalii**
Loneliness of a human being
in a modern information society.....178
- Polishchuk Rostislav**
The phenomenon of sport
in G. Plessner's research.....183

HISTORY OF ART

- Filippova Olga**
The creative work of L.S. Bakst
(1866-1924) – as an multi-faceted artist.....188
- Kutnyak Ivan, Okolovych Ivan**
Ukrainian musical culture
in the mysterious simple XX–XXI centuries.....198
- Pyzhianova Nataliia, Kutsenko Serhii,
Opatskyi Ihor**
Research of the influence
of church educational institutions
on the process of forming the specificity
of song performance in Central Ukraine.....202
- Khukhra Lidiia**
Modern jazz dance and contemporary dance,
genesis and development in Ukraine.....205

CULTURAL STUDIES

- Shevtsova Irina**
Legislation of interaction of domestic confidence
and horeographic art as a element of establishment
of a new socio-cultural system in Ukraine.....210

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

- Kharchenko Anzhela**
Psychological aspects of self-direction
of contemporary teenagers214
- Jaroslav Lyudmila**
Development of conflictological and competence
at students of pedagogical specialties: theoretical
and methodological analysis of problems.....218

PEDAGOGICAL SCIENCES

- Velichko Irina**
Effectiveness of the problem-searching method
in teaching any foreign languages in the Higher
Educational Establishments of Ukraine:
problems, relevance and perspectives.....224
- Vyhor Viktor**
Application of separate technologies
of development of students critical thinking
at classes in business Ukrainian language
and culture of speech.....228
- Zhabenko Oleksandr**
Professional development of scientific
and pedagogical employees of universities
of Ukraine: features of organization
of assessing.....234
- Kysla Oksana, Landar Tatiana**
The ideas of the New Ukrainian School,
its realization through the interaction
of school and family.....241
- Kostyuk Larysa, Mulyar Nataliya**
Formation of social identity and social
competence of primary schoolchildren.....245
- Novyk Iryna, Akhalaia Natiia**
Features of development of a sense of kindness
among older preschool-age children.....250
- Sukhomlyn Oksana**
Formation of digital competence
for students of philological specialties
as a psychological-pedagogical problem.....255
- Shulzhenko Oksana**
Efficiency of using art-pedagogic
means in higher education staff.....260

PHILOLOGICAL SCIENCES

- Hrabovska Nataliia**
The specific of modern women's prose264
- Ivasiuta Maryna**
Verbal images-symbols
in the poetic writings of Mykhailo Ivasiuk.....268
- Manko Ruslana, Zubar Lilia**
Features of syntactic organization of the polish
poetic texts of romanticism and baroque periods.273

Posokhova Anzhela

Explication of the derivative first level concepts
DEFICIENCIES, INNOVATIONS, AIRLINES
of the main concept AIRPORT
in the novel «Airport» by A. Hailey..... 276

Yurovskykh Kateryna

Status and role characteristics of communicative
situation of misunderstanding..... 280

LAW SCIENCES

**Hrabovskyi Hryhorii, Opariy Andriy,
Kuznyetsov Roman**

Features of expert research
on traces of hacking tools 285

Dikevych Krystyna

Forensic expert prevention
as a kind of prevention of crime..... 291

Shitov Lily, Sobakar Yevgeny

Topical issues of forensic commodity
examination: defects of goods and their
impact on the determination of value..... 295

ECONOMIC SCIENCES

**Vakulenko Oleksandra, Faichuk Oleksandr,
Faichuk Olha**

Production management as a factor to increase the
economic efficiency of grain exports by enterprise. 300

Ilich Liudmyla

Professional orientation
of the population in the conditions
of globalization processes
in the labor market..... 304

Kyrychenko Yevheniia

Does foreign investment contribute
to national wealth and sustainable
economic development?..... 310

Klymchuk Aliona

Main problems of personnel labor
activity activation at modern
industrial enterprises..... 318

Kotskulych Tetiana, Polatajko Victoria

Analysis of the expediency
of switch to the outsourcing
of accounting services based
on relevant information..... 323

Okseniuk Kateryna

Systematization of classification features
of entrepreneurial risk..... 328

Pohosyan Luiza

Relationship between indicators
of social tension and regional development..... 331

Pominchuk Svitlana

Professional orientation
in the system of the introduction
of the dual form of education..... 339

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-8-72-53>

УДК 373.2.016:17

Новик І.М., Ахалая Н.А.

Київський університет імені Бориса Грінченка

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПОЧУТТЯ ДОБРОТИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. У статті здійснено теоретичний аналіз психологічних, педагогічних і методичних джерел з досліджуваної проблеми. З'ясовано сутність і зміст поняття «доброта». Висвітлено педагогічні підходи різних науковців щодо розвитку почуття доброти у дошкільників. Визначено те, що старший дошкільний вік є сенситивним періодом для розвитку почуття доброти у дітей, оскільки у цей час формуються відчуття власних можливостей, потреба в самостійній діяльності, основні уявлення про навколишній світ, добро і зло тощо. Охарактеризовано форми, методи та засоби розвитку почуття доброти у дітей старшого дошкільного віку. Подано структуру і зміст авторського навчально-методичного комплексу для вихователів «Доброта врятує світ».

Ключові слова: доброта, почуття доброти, розвиток, старший дошкільний вік, навчально-методичний комплекс.

Novyk Iryna, Akhalaia Natia

Borys Grinchenko Kyiv University

FEATURES OF DEVELOPMENT OF A SENSE OF KINDNESS AMONG OLDER PRESCHOOL-AGE CHILDREN

Summary. The article gives a theoretical analysis of psychological, pedagogical and methodological sources on the issue under consideration. The essence and definition of the concept "kindness" is studied out. It is found out that the senior preschool age is a sensitive period for development of a sense of kindness among children, because at this time a sense of their own capabilities, need for independent activity, basic ideas about the outworld, good and evil etc. are being formed. It is proved that an important condition of kindness education in a preschool institution is a sincere and effective display of adult's love to a child, which encourages her/him to show good feelings in communication with others. The pedagogical approaches of different authors on the development of kindness among preschool-age children are highlighted. The forms, methods and means of developing kindness among older preschool-age children are characterized. The effective forms of forming a sense of kindness among children include the following: integrated classes, walks, cultural and leisure forms of work (birthdays celebration, evenings and mornings of kindness). The following methods are determined: observation, story, ethical conversations, moral dialogues, personal example, review and discussion of paintings and illustrations, fiction reading, socio-dramatic play, competitions, staging, work, suggestion, persuasion through explanation, discussion of moral situations, staging an example of positive behavior. The effective means of forming a sense of kindness include: fiction, Ukrainian folklore of various forms, fine arts, nature and the environment, films and animated cartoons, music, ethno-pedagogy. The structure and content of the author's teaching materials for educators on "Kindness will save the world" is given. The teaching materials on "Kindness will save the world" contain the following headings: 1) thematic planning on the development of a sense of kindness among older preschool-age children; 2) lesson plans based on the proposed thematic planning; 3) a catalog of didactic games and exercises; 4) a catalog of fairy-tales; 5) scenarios of educational activities; 6) psychological and pedagogical advice for parents.

Keywords: kindness, sense of kindness, development, older preschool age, teaching materials.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення матеріальні цінності переважають над духовними, тому постає необхідність у негайному вдосконаленні системи освіти й включення до неї моральної складової. Як засвідчує педагогічний досвід у сучасних дітей спотворені уявлення про доброту, милосердя, справедливість. Дітей відрізняє емоційна, вольова і духовна незрілість. Доброта і милосердя – це найвищі моральні цінності, вершина людського духу. У них проявляються гармонія почуттів, думок, вчинків, активне протистояння всьому поганому, боротьба зі злом, готовність допомогти кому-небудь або пробачити когось із співчуття. У низці чинних вітчизняних законодавчих документів, зокрема у Законах України «Про освіту» та «Про дошкільну освіту», «Державній національній програмі Освіта (Україна XXI століття)», Стратегії розвитку освіти на 2012–2020 рр., Базовому компоненті дошкільної освіти відображено тенденції до модернізації змісту освіти у напрямку переосмис-

лення моральних орієнтирів, визначення нових виховних цінностей, серед яких одне з визначальних місць належить доброті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування високоморальної особистості завжди була надзвичайно актуальною. Високі наукові здобутки у цій сфері належать таким вітчизняним дослідникам: І. Бех, В. Білоусова, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Кононко, В. Котирло, Т. Кравченко, В. Кузь, С. Ладивір, Л. Лохвицька, Т. Поніманська, І. Рогальська та іншим авторам. Формування почуття доброти у дітей також є напрямом дослідження у галузі педагогіки та психології закордонних науковців, а саме: А. Allen-Handy, J. Binfet, L. Donaldson, C. Enns, A. Gaertner, M. Haslip. Зокрема, науковцями наголошується на необхідності якомога раніше розпочинати цілеспрямовану педагогічну роботу з розвитку у майбутнього покоління почуття доброти.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас, незважаючи на

значний внесок сучасних дослідників, проблема розвитку почуття доброти у дітей старшого дошкільного віку ще не стала предметом ґрунтовних і комплексних наукових досліджень. У контексті нашої проблеми дослідження виявлено низку суперечностей між: суспільною значущістю виховання та розвитку доброти у дітей старшого дошкільного віку і недостатньою розробленістю цієї проблеми в теорії і практиці дошкільної освіти; наявністю великого спектру теоретичних і практичних досліджень, в яких розкриваються роль і функції моральних виховання, значення формування моральних якостей у духовному зростанні особистості і відсутністю комплексної моделі та методики виховання та розвитку ціннісних соціально-моральних орієнтирів, почуття доброти у дітей старшого дошкільного віку; потребою педагогів закладів дошкільної освіти у використанні інноваційних, якісно нових форм, методів, інформаційних технологій з виховання та розвитку почуття доброти і відсутністю відповідного програмно-методичного забезпечення. Таким чином, **мета статті** полягає у розкритті особливостей розвитку почуття доброти у дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Досвід вітчизняної дошкільної педагогіки дозволяє вести мову про можливість емоційного прийняття, розуміння і присвоєння дітьми старшого дошкільного віку загальнолюдських цінностей добра, істини, краси, праці [8, с. 102]. Так, за твердженням психологів, уже для дітей раннього віку характерне зародження уявлень про хороше і погане на основі фізіологічних реакцій. Згодом дитина починає орієнтуватися на оцінки дорослих про навколишню дійсність і про себе. За допомогою дорослого у неї починають складатися перші критерії оцінки того, що відбувається, які потім лягають в основу її морального розвитку. Засвоєння норм при цьому відбувається у процесі спостереження за реакціями дорослих, тому особливого значення набуває позитивний приклад і оцінка дорослого впродовж усього періоду дитинства, починаючи з моменту народження дитини. Так, Т. Дугкевич виокремлює дві послідовні стадії прийняття норм і цінностей в ранньому дитинстві і дошкільному віці. За його словами, «спочатку діти копіюють лише словесні формулювання, наприклад, повторюючи при виконанні тієї чи іншої забороненої дії «не можна, не можна!». Пізніше дитина засвоює в поведінці соціальні та морально-етичні цінності, здійснюючи схвалювальні вчинки тому, що вона «хороша», а не тому, що від неї вимагають такої поведінки» [5, с. 201]. Орієнтація на дорослого і його оцінку, заохочення або покарання мотивує поведінку дитини і визначає її вибір реакції на ту, чи іншу ситуацію.

Теоретичний аналіз наукових джерел дає змогу нам стверджувати, що доброта – поняття емне і різнобічне. Це – чуйність, доброзичливість і, головне, людяність по відношенню до людей. Уміння поступитися своїм «я», «хочу» заради «ми», «зобов'язаний». Здатність розділяти негаразди і радості інших людей, не заздрити успіхам і не бути злими. Я. Корчак зазначав: «Мені здається, що добра людина – це така людина, яка володіє уявою і розуміє, як інший, вміє відчувати, що інший відчуває» [3, с. 14].

На нагальній необхідності плекати в дітях дошкільного віку доброту та потребу в підтриманні доброзичливих взаємин із довкіллям наголошує Н. Гавриш. Розвивати почуття доброти у старших дошкільників можна, на думку фахівця, «тільки за умови цілеспрямованості та усвідомлення дорослими своєї відповідальності за це» [2, с. 44].

А. Богущ визначила такі прояви добра в поведінці особистості, як «благородство, любов, чуйність, щастя, чутливість, щедрість, радість, добродушність, доброта, великодушність, милосердність, доброзичливість, ніжність, уважність, співчуття, моральна чистота та співпереживання» [1, с. 24].

Ідея добра, як стверджує С. Ладивір, має неодмінно стати частиною кожної дитячої душі, і тільки тоді вона увійде в її погляди, думки та переконання [9]. Важливою складовою плекання добра в дитини старшого дошкільного віку є вироблення в неї навичок розпізнавати та регулювати емоції, зокрема й негативні. Дослідники зауважують, що дитина має виховуватися на позитивних прикладах, їй змалечку має прищеплюватися звичка робити добро друзям, знайомим, рідним, всіх, хто її оточує [9]. Значущим є висновок С. Ладивір, що «гуманні взаємини між членами сім'ї сприятимуть закріпленню здатності дитини вершити добро і перетворювати цю морально-етичну здатність у внутрішню потребу та особистісну цінність» [9, с. 5].

Значущість дошкільного віку в сенсі залучення до загальнолюдських цінностей простежується у роботах О. Доманюк. Автор вказує, що «в дошкільному віці виникають умови, сприятливі для засвоєння дітьми норм і принципів моралі. Разом з тим, якщо період, коли дитина дуже чутлива до моральної сфери, не був правильно використаний, надолужити згаяне буде згодом надзвичайно складно» [4, с. 29].

Отже, дослідниками доброта визнана як джерело індивідуальної мотивації і розглядається як позитивна чи негативна значущість об'єктів навколишнього світу для людини, соціальної групи, суспільства в цілому, визначається не їхніми властивостями самими по собі, а їх залученням у сферу людської життєдіяльності, інтересів і потреб, соціальних відносин; критерій і способи оцінки цієї значимості, виражені в моральних принципах і нормах, ідеалах, установках, цілях. Результати розвитку почуття доброти залежать не тільки від вихователів, педагогів та батьків, які мають чималий вплив на дитину, а й від форм, методів і засобів виховання, адже правильність і доцільність їх використання – це, без сумніву, основа успіху морального виховання дитини в цілому, і розвитку почуття доброти зокрема.

Сьогодні існує чимало класифікацій форм, методів і засобів морального виховання, які будуть доцільними і для розвитку почуття доброти у дітей. Так, С. Козлова та Т. Кулікова серед засобів морального виховання виокремлюють засоби художньої групи: художню літературу, образотворче мистецтво, кіно, музику тощо. На думку дослідниць, ця група засобів сприяє емоційному забарвленню пізнавальних моральних явищ, вони мають високу ефективність при формуванні моральних уявлень і почуттів [7, с. 199].

Поділяє цю думку і Н. Якименко, яка зазначає, що «завдяки читанню творів художньої лі-

тератури та її обговоренню, розпізнаванню на картинках та ілюстраціях емоцій відбувається переключення уваги дитини на емоційний стан інших людей» [13, с. 16]. Як зауважує О. Панченко, за допомогою художніх творів можна проаналізувати поведінку героїв, їхні вчинки, виділити позитивні та негативні риси характеру. Казки, вірші, пісні висвітлюють питання дружби, любові, милосердя. На їх прикладі педагогу простіше розкрити сутність негативних і позитивних цінностей, пояснити дітям їх відмінність [10, с. 109].

Важливим джерелом розвитку творчої дитини В. Сухомлинський вважав складання казок. Педагогічні казки українського педагога ніби опосередковано, непомітно зовні, але активно й ефективно виховують у дітей найкращі людські почуття широсердності і любові до всього прекрасного, формують перші навички людяності у взаєминах між собою [12, с. 154].

Для розвитку почуття доброти у дітей важливе значення має також використання таких художніх засобів, як зображувальне мистецтво (малювання «Листівка добрій людині»), музика (пісні «Якщо добрий ти» на музику М. Пляцковського), кінофільми та мультиплікаційна анімація.

Сучасні дослідники (А. Богуш, В. Кузь, П. Лещенко) для формування почуття доброти у дітей перевагу надають українському фольклору: казки, ігри, пісні, малі форми (забавлянки, утішки, прислів'я, приказки, мирилки, скоромовки, примовки, лічилки, загадки). Усна народна творчість здавна широко використовувалась у народній педагогіці в якості засобу розвитку у дітей моральних оцінок, норм і з позицій справедливості, добра, розуміння дітьми вчинків та поведінки дорослих.

До важливих засобів розвитку почуття доброти у дітей дошкільного віку відносимо природу. На думку О. Долинна природа сприяє формуванню в дітей бажання піклуватися про слабших, викликає почуття гуманізму. При правильній педагогічній організації вплив природи на моральну сферу дитини є багатограним, це важливий засіб виховання поведінки та почуттів [3, с. 14].

Унікальним засобом розвитку почуття доброти є навколишнє середовище, адже воно може бути пронизане любов'ю й доброзичливістю або жорстокістю та аморальністю. О. Панченко зазначає: «Соціальне середовище – це не просто зовнішня умова, воно є справжнім джерелом розвитку, оскільки саме воно закладає програму того, які здатності та здібності мають виникнути у дитини...» [10, с. 109]. Тобто воно активізує механізми морального виховання та відіграє вирішальну роль у розвитку певних моральних якостей, почуттів, зокрема й почуття доброти.

Серед форм формування почуття доброти у дітей, на думку Н. Гавриш, особлива роль має відводиться святам і розвагам: «Добре словечко зігріє сердечко», «Добрі вчинки розумної дитинки», «Раз добром налите серце – ввік не охолоне» тощо [2, с. 44].

До методів формування почуття доброти у дошкільників В. Рогожкін відносить:

– методи формування сумління (інсценування, лекція, розповідь, бесіда, пояснення, особистий приклад, диспут, навіювання);

– методи стимулювання волі (заохочення, збудження, вимога та інші);

– методи формування поведінки (організація моральних відносин у процесі гри, праці у повсякденному житті);

– методи виховання почуттів (включення до активної творчої діяльності, вплив на почуття за допомогою міміки, мови та жестів, тактильний метод, опора на емоційність змісту) [11, с. 94].

Варто зауважити, що якими би хорошими не були методи впливу, ефективний результат вони дадуть завдяки окремим умовам: «будь-який метод повинен бути гуманним, який не принижує гідності вихованця; він має бути реальним, що потребує логічного завершення; обраний метод не повинен застосовуватись однотипно, шаблонно; варто враховувати ступінь складності якості, що формується; у розвитку почуття доброти перевагу доцільно надавати практичним методам, які передбачають навчання старших дошкільників способом дій; методи застосовуються не ізольовано, а в комплексі, у взаємозв'язку» [6, с. 107].

Дослідження науковців і практиків підтверджують гіпотезу про те, що існує обмаль методичних напрацювань щодо формування почуття доброти у дітей дошкільного віку. З цією метою нами було розроблено навчально-методичний комплекс для вихователів «Доброта врятує світ» (рис. 1).

Рис. 1. Титульна сторінка авторського навчально-методичного комплексу для вихователів «Доброта врятує світ»

Навчально-методичний комплекс «Доброта врятує світ» містить наступні рубрики: 1) тематичне планування з розвитку почуття доброти у дітей старшого дошкільного віку; 2) плани-конспекти занять; 3) каталог дидактичних ігор і вправ; 4) каталог казок; 5) сценарії виховних заходів; 6) психолого-педагогічні поради батькам.

Вважаємо за необхідне розкрити сутність і зміст кожної рубрики.

1. Тематичне планування з розвитку почуття доброти у дітей старшого дошкільного віку. У цій рубриці подано тематичне планування, у якому зазначено десять тем інтегрованих за-

нять, спрямованих на розвиток почуття доброти у дітей старшого дошкільного віку.

2. *Плани-конспекти інтегрованих занять.* У запропонованих десяти планах-конспектах інтегрованих занять передбачається використання всього спектру методичних прийомів (вербальних, наочних, ігрових) з урахуванням індивідуально-диференційованого підходу до дітей. До прикладу, інтегроване заняття «Навчимося у сонечка доброти» (зв'язне мовлення+художньо-продуктивна діяльність) передбачає: читання вихователем літературних творів (казки, вірша), проведення етичної бесіди, дидактичні гри («В якому вчинку живе добро», «Кошик добрих справ», «Назви слово, протилежне за значенням», «Вчити правильно»), мовленнєва гра «Продовж речення», аналіз прислів'я про добро, виготовлення вітальної листівки; малювання.

3. *Каталог дидактичних ігор і вправ.* До навчально-методичного комплексу з розвитку почуття доброти у дітей старшого дошкільного віку увійшло двадцять п'ять дидактичних ігор морально-етичного змісту: «Вігадай, хто це?», «Компліменти», «Оціни вчинок», «Гуртом веселіше», «У гостях у Правди і Брехні», «Чарівне джерело», «Люди і ляльки», «Помічники людини», «Вігадай емоцію», «Шукаємо скарб», «Я буду вдячний» та багато ін.

4. *Каталог казок.* До каталогу казок увійшли як казки народні, так і твори Г. Бірюкова, Н. Григор'євої, Г. Демченка, В. Осеевої, В. Сухомлинського, Ю. Федьковича, І. Франка, В. Чухліба та інших авторів. Діти, звичайно ж, розуміють, що казкові персонажі – це вигадані істоти, але носії добра і зла обов'язково викликають у дитячій душі схвалення або осуд. Саме завдяки казкам, діти сприймають світ не лише розумом, а й почуттями, знаходять у ній реальну форму вияву власної духовної наснаги.

5. *Сценарії виховних заходів.* Ця рубрика містить розробки сценаріїв виховних заходів, спрямованих на закріплення уявлень дітей про морально-етичні якості людини, покликаних сприяти прояви доброти, милосердя, взаємоповаги, товариськості й інших якостей у повсякденному житті. Також важливе значення у запропонованих сценаріях виховних заходах надається вихованню дбайливого ставлення до об'єктів природи, потребі піклуватися про рослинний і тваринний світ рідної місцевості, викликати осуд до дій та вчинків людей, які завдають шкоди навколишньому середовищу.

6. *Психолого-педагогічні поради батькам.* У цій рубриці ми подаємо психолого-педагогічні поради батькам вихованців щодо виховання почуття доброти у дітей старшого дошкільного віку.

Висновки і пропозиції. Отже, авторський навчально-методичний комплекс для вихователів «Доброта врятує світ» покликаний забезпечити цілісність та послідовність освітнього процесу у єдності цілей дидактичного процесу, змісту, організаційних форм навчання і виховання щодо формування почуття доброти у дітей дошкільного віку. Завдяки навчально-методичному комплексу реалізуються всі основні етапи педагогічного процесу: надання вихованцям відповідної навчальної інформації про добро, її сприйняття; набуття, закріплення й удосконалення визначених Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні та програмами розвитку дітей відповідних знань, умінь і навичок, їх застосування на практиці.

Перспективи наукових досліджень з цієї проблеми можуть бути значно розширені, а саме у вивченні наступності ціннісних орієнтирів дітей старшого дошкільного віку в умовах взаємодії вихователів та сім'ї.

Список літератури:

1. Богуш А.М. Педагогіка добра у спадщині В.О. Сухомлинського. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. Сер. : Педагогічні науки.* 2014. Вип. 1.46. С. 21–25.
2. Гавриш Н. Доброму всюди добре, або як допомогти дітям зростати доброзичливими. *Вихователь-методист дошкільного закладу.* 2017. № 8. С. 40–45.
3. Далинська О. Увагу моральному вихованню. *Дошкільне виховання.* 2015. № 12. С. 13–15.
4. Доманюк О.М. Формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку : навчально-методичний посібник. Кременець, 2018. 144 с.
5. Дуткевич Т.В. Дитяча психологія : навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
6. Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку: програма з духовно-морального виховання дошкільників : навчально-методичний посібник / За ред. В.М. Жуковського. 2-ге вид., доп. і перероб. Острого : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. 184 с.
7. Козлова С.А. Дошкольная педагогика : учеб. пособ. для студ. сред. пед. учеб. завед. Москва : Академия, 2014. 416 с.
8. Короленко В.Л. До проблеми морального виховання дітей дошкільного віку. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки.* 2015. № 2. С. 101–104.
9. Ладивір С. Перші уроки добра. *Дошкільне виховання.* 2008. № 12. С. 5–7.
10. Панченко О.В. Організація духовно-морального виховання дітей у дошкільних закладах. *Науковий вісник МНУ ім. В.О. Сухомлинського.* 2014. № 45. С. 107–111.
11. Рогожкін В.Т. Про класифікацію методів морального виховання. *Дошкільне виховання.* 2015. № 7. С. 93–95.
12. Сухомлинський В.О. *Вибрані твори* : в 5 т. Київ, 1997. Т. 4. 546 с.
13. Якименко Н.М. *Моральне виховання дітей дошкільного віку.* Ржищів, 2013. 68 с.

References:

1. Bohush A.M. (2014). Pedagogika dobra u spadshchyni V.O. Sukhomlynskoho [Pedagogy of good in heritage V. O. Sukhomlinsky]. *Naukovyi visnyk Mykolajivskoho derzhavnogo universytetu imeni V.O. Sukhomlynskoho. Ser. : Pedagogichni nauky*, vyp. 1.46, pp. 21–25.
2. Havrysh N. (2017). Dobromu vsiudy dobre, або yak dopomohty ditiam zrostaty dobrozychlyvymy [Good is good everywhere, or how to help children grow benevolent]. *Vykhovatel-metodyst doshkilnoho zakladu*, no 8, pp. 40–45.
3. Dolynna O. (2015). Uvahu moralnomu vykhovanniu [Attention to moral education]. *Doshkilne vykhovannia*, no 12, pp. 13–15.

4. Domaniuk O.M. (2018). Formuvannia dobrozychlyvosti u ditei starshoho doshkilnoho viku [Formation of goodwill in older preschool children] : navchalno-metodychnyi posibnyk. Kremenets. (in Ukrainian)
5. Dutkevych T.V. (2012). Dytiacha psykholohiia : navch. posibnyk. [Child psychology]. Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury. (in Ukrainian)
6. Zhukovskiy V.M. (ed.) (2012). Dukhovno-moralne vykhovannia ditei doshkilnoho viku: prohrama z dukhovno-moralnoho vykhovannia doshkilnykiv : navchalno-metodychnyi posibnyk [Spiritual and moral education of preschool children: a program for spiritual and moral education of preschool children] / 2-he vyd., dop. i pererob. Ostroh : Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». (in Ukrainian)
7. Kozlova S.A. (2014). Doshkolnaia pedahohyka : ucheb. posob. dlia stud. sred. ped. ucheb. zaved. [Preschool pedagogy]. Moskva : Akademyia. (in Russian)
8. Korolenko V.L. (2015). Do problemy moralnoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku [To the problem of moral education of preschool children]. *Naukovyi visnyk Mykolaiivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.O. Sukhomlynskoho. Seriia : Pedahohichni nauky*, no 2, pp. 101–104.
9. Ladyvir S. (2008). Pershi uroky dobra [The first lessons of good]. *Doshkilne vykhovannia*, no 12, pp. 5–7.
10. Panchenko O.V. (2014). Orhanizatsiia dukhovno-moralnoho vykhovannia ditei u doshkilnykh zakladakh [Organization of spiritual and moral education of children in preschool institutions]. *Naukovyi visnyk MNU im. V.O. Sukhomlynskoho*, no 45, pp. 107–111.
11. Rohozhkin V.T. (2015). Pro klasyfikatsiiu metodiv moralnoho vykhovannia [On the classification of methods of moral education]. *Doshkilne vykhovannia*, no 7, pp. 93–95.
12. Sukhomlynskyi V.O. (1997). Vybrani tvory [Selected works]. : v 5 t. Kyiv, T. 4. (in Ukrainian)
13. Iakymenko N.M. (2013). Moralne vykhovannia ditei doshkilnoho viku [Moral education of preschool children]. Rzhyschiv, 68 p. (in Ukrainian)